

Ch. Renouvier.

Apie žmogaus ir piliečio sociales pareigas.

I.

Mokytojas. Religija mokina tave, kaip turi elgtis šiame gyvenime, kad užsipelnytum amžinąjį išganymą. Aš gi kalbėsiu tau vien vardu visuomenės, kurioje mudu gyvenava, o taipgi ir vardu to moralio jausmo, kurį kiekvienas žmogus laiko savo širdies gilumoje. Noriu tau nurodyti būdą laimei pasiekti čia žemėje, tatai pirm visko sakau tau: tobulink save. Nes nebusi niekados tikrai laimingas, jei ne tapsi geresnis.

Mokinys. Kaipgi reikia suprasti žmogaus tobulinimasis?

Mokytojas. Žmogus eina tobulyn, jei kaskart labiau artinasi prie atitinkančios savo prigimčiai pilnybės.

Mokinys. Kogi reikia, kad tapčiau pilnas žmogus savo prigimties žvilgsniu?

Mokytojas. Reikia, kad širdies reikalai rastu pilną patenkinimą šeimynoje, tėvynėje, prietelystėje; reikia, kad protas būtų lavinamas; reikia pagalios laisvės, kad galėtumei plėtoti savo veikimą sulig savo jėgų ir įgimtų palinkimų.

Mokinys. Bet jei gerai Tamstą suprantu, tai mano tobulinimasis ne tiek nuo manęs pareina, kiek nuo kitų žmonių — nuo mano tėvų, prietelių, o ypač nuo tų, kurie tur pasaulyje valdžią?

Mokytojas. Tai tiesa. Bet visgi sveikas esi ponas savo pasielgimų tiek gerų, tiek blogų. Juk visas tavo gyve-

nimas daugiausia pareina nuo tavo sprendimų, kuriuos nuolat darai. Taigi ir elgkis visada, kiek galėdamas taip, kad tas tavo pasielgimas tobulintu tave patį ir tavo artimus. Tai šimteriopai tau apsimokės. Net ir visuomenėje, kurioje gyveni, gali tuo budu kai ką permaintyti. Šiais laikais kiekvienas žmogus gali turėti įtekmės į kitus žmones ir į teises, kurios mumis valdo. Tuo tarpu gi sakau vien tik tai: elgkis visados taip, kaip tau rodo sąžinė, t. y. taip, kad po kiekvieno pasielgimo jaustumėis geresnis bei pažengęs tobulybės kelyje.

Mokinys. Meldžiu nurodyti man taisyklę, kurios pasigaudamas galėčiau teisingai apvertinti savo pasielgimus.

Mokytojas. Yr viena taisyklė, kurią sveikas turi pats savyje, ir kurios aš nei negalėčiau tave išmokinti, jei nelaimei butumei jos visai nežinąs. Toji taisyklė—tai teisybė. Nedaryk kitam to, ko nenorėtumei, kad kiti tau darytu. Daryk kitiems tai, ko nori, kad kiti tau darytu. Pridursiu dar ir tai: teisybė tai lygybės rušis. Pastatyk kitus savo vietoj, save gi jų vietoj, ir paskui teisk. Jei klausi savęs, ar privalai ką nors daryti, ar ne, užmiršk valandėlei savo naudą ir savo pageidimus; klausk savęs, ką manytumei apie šį pasielgimą, jei tai butu kitas padaręs. Tuomet busi teisingas ir padarysi pirmą žingsnį tobulybės kelyje.

Mokinys. Vadinas — dar maža buti teisingam?

Mokytojas. Zinoma to neužtenka, nes tobula teisybė yra vien pirmutinis tobulybės laipsnis. Po pirmam eina antras: juo yra visų brolybė.

Mokinys. Kas tai yra brolybe?

Mokytojas. Brolybė yra tai jausmas, kuris padaro, kad visi atjaučiame tuos pačius džiaugsmus ir nuliudimus, lyg butumėm visi vienas žmogus. Tatai tie yra broliai, kurie nori bendrai dalintis laime ir nelaime ir kurie sunaudoja savo jėgas tam, kad kits kitą padarytu laimingesniais. Palengvinti sunkenybes darbininkų luomo, apšviesti nemokšus, atvesti į gerą kelią tuos, kuriuos skurdas bei neteisybė pastumėjo nuopuolin, — tai yra brolybės darbai.

Mokinys. Dabar suprantu, ką Tamstą manei kalbėdamas apie tobulinimąsi, ir širdis man sako, kad sveikas

čia esi tiesą pasakęs. Kiek kartų man tekdavo pasielgti taip, kaip Tamsta nurodei, jausdavausi tampas geresniu ir tobulesniu. Bet sveikas pasakei dar, jog tapsiu visai laimingas tik tuomet, kada tapsiu geresnis. Ar negalėtum man Tamsta paaiškinti, ką tai reiškia?

Mokytojas. Žmogus yra sutvertas tam, kad tobulėtu, nors šiame gyvenime visiškos tobulybės ir negali pasiekti. Iš čia eina, jog tas, kurs tobulybės nejieško, nupuola žemyn, o tas nuopuolis ir yra nelaimės gamintojas. Kas nepildo brolybės dėsnių, tam graso pavojus tapti neteisingu žmogum. O kas yr neteisingas, veikiai įvairiais budais prasižengia; prasižengimai gi veda jį niekšystėn ir nedorybėn. Žmogus nedoras negali buti laimingas. Jis kenčia net tuomet, kada yra visa ko pertekęs, o jo siela niekad neranda ramybės. Nes laimė šioje žemėje tegalima rasti vien pasiekus tikslą, kuriam esam sutverti, t. y. tobulinant save ir kitus.

Mokinys. Vadinas, Tamstos išmanymu, žmogaus tikslas yra tas, kad mylėtumėm artimus, savo brolius ir taptumėm geresni draug su jais. O juk aš mokinaus katekizme, kad Dievas sutvėrė mus, idant Jį mylėtumėm ir Jam tarnautumėm. Zinau taipgi, jog paties Kristaus žodžiai, paimti iš Senojo Įstatymo yra šie: „Mylėk savo Viešpatį Dievą visa širdimi, visa siela, visu protu, visomis jiegomis, o savo artimą kaip patsai save“. Taigi teikkis Tamsta paaiškinti, dėlko sveikas kalbi ne apie meilę Dievo, bet vien apie meilę artimo?

Mokytojas. Užbėgai man už akių. Aš ir pats norėjau pakalbėti su sveiku apie Dievą. Atsimink vienok, jog tai, ką čia tau aiškinu, yra ne tikybos, bet visuomenės mokslo pagrindai. Delei to ir daviau sveikam pirma supratimą apie tobulinimosi tvarką, kurią mums pati mūsų sąžinė apreiškia, o jau paskui priminiau tvarką, kurią Dievas pasaulyje nustatė. Pasakiau, ko mokina mus pati širdis apie liglaikinį gera ir apie budą tikrai laimei pasiekti. Dabar pridursiu, jog ši tvarka, kurią randame patįs savyje ir kurios geresnieji iš mūsų šventai laikosi, yra ta pati, kurios pasigaudamas Dievas valdo pasauliu. Dievas davė mums laisvės, kad savo pasielgimais taptumėm Jo verti. Delto tai Jis nei nebaudžia tuoju nei neatlygina po mu-

sų šiokių ar tokių pasielgimų. Jis busimame gyvenime prirengė geriems laimingą ateitį, nedoriems kentėjimus, kuriuos šie yr užsipelnę. Tuo budu amžina tvarka, kurią čia butumėm galėję suardyti naududamies liuosybe, pasilieka be permainos; ta tvarka išeis aikštėn mums mirus, kuomet neteisybė bus liudytoja teisybės laimėjimo. Neteisybė ir neapykanta per du syk bus nuveiktos. Nedorėlis pats bus liudytoju busimame gyvenime savo neteisybės ir neapykantos žlugimo. . .

Sveikas priminei Kristaus žodžius apie meilę Dievo ir artimo. Savo žaru ir aš priminsiu, ką Kristus yr pasakęs apie antrąjį—meilės artimo—įsakymą, jog jis yr panašus į pirmąjį. Pasakė apie juodu abudu susyk, kad juose telpa visas Įsakymas ir Pranašai. Pagalvok apie tai ir niekad neužmiršk, kad geriausias budas meilei Dievo parodyti yra darbas atliekamas visomis jiegomis labai artimo, delei kurio ir pats Jėzus Kristus yra savo gyvybę paaukojęs.

Vertė X. X.

Kame ramybė?

Praėjo, praužė baisioji karo šmėkla. Toli, toli jau rytuose girdisi jos žiaurus užesys. O čia, išlikę nugązdinti žmonės sulindo - sugužo į tamsius žemėje iškastus urvus; baltas, nekaltas sniegas pridengė kruvinos karo šmėklos pėdas ir vėl viskas nurimo nutilo.

Bet štai čia matyti degėsiai. Kada tai buvo čia gyvybės ir ramybės lizdas. Jų tamsiai juodo, augštai iškilusio kamino, nepridengia nei baltasis sniegas, tarytum, bijodamas jį paliesti. Iškilęs jis žvalgos po tą dykavietę ir tarytum klausia bailaus praeivio: „keno tai žiauri ranka mano rubą nuplėšė? už kokią tai didelę kaltę to vargšo žmogelio, ramią sodybą dumais paleido?“

Bet keleivis ir pats tai pamatęs vienas sau eidamas galvoja: „ir kam tai reikėjo? kame jų protas buvo—taip žiauriai viską naikinti?“

Šalčio vejamas nuėjo keleivis, o juodas kaminas vėl liko vienas sau riogsoti. Ir mąsto jis su vėju dejuodamas apie tą linksmų kudikėlių burelį, kur ilgais, tamsiais žiemos vakarais, prie jo prisiglaudę, tai linksmiai be rupeščio, kaip paukšteliai krykštė, tai užsiklausę baisių senutės pasakojimų apie piktuosius žmogėdras ir apgaulingas laumes, tyliai, baisingai klausė, kaip kamine vėjas liudną gaidą ukavo - dejavo.

„Ir kokia beširdė ranka išsklaidė tą linksmą vaikučių burelį?“ atsidūsta užsimastęs kaminas.

Ir vėl jis ima ramią praeitį sapnuoti. Kur dingo toji kudikių motina, kuri čia nekartą rymodama, ant lėpšio mylimojo kudikio, malonaus ramumo apimta, merkė savo žydrias, liudnas, nuvargusias akis ir sviro jos, saldaus sapno, jaunųjų dienų atminimo, sužavėta rupestringa galva.

„Kur dabar dingo toji rupestringa mylinti motina?“

„Kame prieglauda randa tas amžių prislėgtas senelis, kur čia dažnai šildėsi - guodėsi vargo nuplaktus pečius?“

„Kur dingo?“

„Kuomi taip baisiai jie prasikalto?“ „Už ką jie išvyti - išgyti į svetimą šaltąją kampa?“

Klausia vienas likęs juodasai kaminas. Jam neatsako nei apdegę - apsvilę augštieji - laibieji beržai, kur tyliai apie sodybą dejuoja, nei tamsios - gauruotos pušis liudnai ošdamos padžiuvusiomis viršunėmis, nei tas landusis vėjas, kuris viską apžvalgo, apčiuopia, apmato, kuris į mažiausią plyšelį įlīs, bet jis neištengė įlįsti - išiskverbti į žmogaus širdį. O kad jis įlįstų į žmogaus širdį, kad jos paslaptis jis sužinotų, tuomet sužinotų, kas yra kaltininkas tų nelaimių. Nes širdis tai priežastis, tai šaltinis tos buvusios laimės, ramybės ir ji tai versmė keršto - nelaimės, žiaurumo... Gili, gili, kaip juoda bedugnė žmogaus širdis. Gili, paslaptina, kaip šalta Nemuno banga. Gili apgaulinga, kaip tamsus Nemuno duburkšnis.

Neišmatuoti juodės bedugnės. Nesulaikyti šaltosios Nemuno bangos. Nei ne suprasti tamsaus, paslaptingo Nemuno duburkšnio. Taip neišmatuoti, neapsakyti, nesužinoti žmogaus širdies gilių slėpinių.

Kas sulaikys, kokie vandenys užgesys tą meilę, kuri veržėsi ir Dievo - Žmogaus širdies? Ją turėjo baisyti durtuvas kiaurai perskrostiti, kad toji meilė liuosai galėtų veržtis.

Koki kalėjimai, retėžiai, žvėris galėjo užgesyti šventųjų meilę?

Bet kas gi sulaikys? Kas suvaldys žmogaus širdį, kuomet ims iš jos veržtis neapykanta, kerštas...?

Kas užgesys tą užsidegusią žiauria neapykanta širdį?

Kas pasotins ją ištroškusia artimo kraujo?

Kas?, kas?, kas?.

Užgesyti tą neapykantą gali vien dar didesnė meilė Tojo, kuris išsitarė: „Amžinąja meile tave numylėjau“. Jerem. XXXI. 3. Jos troškimą pasotinti tegali Tas, Kuris pasakė: „Kas trokšta, teina pas mane ir geria“. Jon. VII 37.

Vytas.

Henrikas Senkevičius.

Lapkričio 15 d. 1916 m. mirė Šveicarijoje Vevey'e garsus lenkų rašytojas Henrikas Senkevičius. Jo mirtis sujudino visą lenkų tautą. Netik Lenkijoje, bet ir toli už jos ribų — vakarų Europoje, Rusijoje, ir Lietuvoje — buvo laikomos gedulingos pamaldos, sakomi graudūs pamokslai Senkevičiaus nuopelnams pagerbti. Tokios pat pamaldos gruodžio 23 d. pernykščių metų buvo atlaikytos ir Kauno katedroje, rupinanties vietinių lenkų bureliui. Iš tos priežasties tariamės busiant ne prošalį, parodžius ir „Ateities“ skaitytojams, ką Senkevičius yra parašęs, kuomet jis įgijo Lenkuose tokią garbę ir kaip jis žiūrėjo į Lietuvos praeitį bei mūsų tautišką atgijimą.

I.

Kilęs iš istoriškosios Lietuvos bajorų, gimė jis gegužio 4 d. 1846 metais Siedlco gub.. Vidutinius ir augštesnius mokslus išėjo Varšavoje. Rašyti pradėjo 1869 m. Pirmutiniais jo veikalais buvo graudūs, jausmingai parašyti vaizdeliai: „Senas tarnas“, „Onutė“, „Selimas ir Mirza“, „Piešiniai angliu“ ir k. Išleido juos Senkevičius prisidengęs Lietuvio (Litwos'o) slapyvarde.

Atlikęs 1872—1873 metais ilgesnę kelionę Amerikon, paskelbė dailius savo „Kelionės laiškus“, o taipgi keletą trumpesnių vaizdelių, k. š. „Jonukas Muzikantas“, „Poznaniečio mokytojo atminimai“, „Bartek'as Pergalėtojas“ ir k.

Po to ėmėsi didesnių dalykų. Įsisteigęs Varšavoj 1884 m. dienraštį „Słowo“, pradėjo jo feljetonuose spausdinti garsią savo trilogiją, t. y. didžiulę epopėją iš Lenkijos nusidavimų XVII amž., susidedančią iš trijų plačių istoriškų apysakų: „Ugnimi ir Kardu“, „Tvanas“ ir „Ponas Volodyjovskis“. Šiais veikalais, gyvai piešiančiais garbingas Lenkų kovas su Kazokais ir Švedais, Senkevičius žavėte - sužavėjo lenkų publiką ir tapo mylimiausiu jos rašytoju.

Užbaigęs trilogiją, keliauja pasilsėtų užsieniuosna; aplanko Italiją, Konstantinopolį, Atenus, o kiek vėliau ir Ispaniją. Toje kelioneje parašo keletą mažesnių apysakaičių, k. š.: „Buk palaiminta“, „Ta trečioji“, „Lux in tenebris lucet“ ir k., o draug prirengia spaudon naują didesnę, savo laiku daug triukšmo pridariusį, romaną „Be dogmato“.

1891 metais vėl apleidžia savo kraštą vykdamas šį kartą lenkų aristokratų draugystėje Afrikon. Čia aplanko Aigiptą, Zanzibarą, Bergamo ir net Afrikos vidurį tarp upių Uami ir Kingami. Iš to laiko eina jo „Laiškai iš Afrikos“.

1893 metais išleidžia garsią savo apysaką „Polanieckių šeimyna“, o 1895-ais — dar plačiau pagarsėjusį užsieniuose romaną „Quo vadis“. Čia Senkevičiaus tveryba pasiekia augščiausio laipsnio ir pagamina jam ne vien garsiausio lenkų, bet ir žymaus Europos rašytojo vardą.

Jo raštai verčiami įvairiomis kalbomis, Rymo akademija „dei Arcadi“ daro jį savo sąnariu, švedai teikia jam Nobelio premiją, lenkai dovanoja Oblegorko dvarą, jis pats prisipažįsta, turįs susikrovęs iš honorarų šimtą tukstančių rublių...

Tečiaus, kad ir viso ko pertekęs, nemeta plunksnos darbo. 1898 metais išleidžia keturtomę apysaką „Kryžiuočiai“. Po jos eina istoriškas pasakojimas iš Sobieskio gadynės „Garbės lauke“ ir apysaka iš pastarosios rusų revoliucijos atsitikimų Lenkijoje vardu „Sukuriai“ (1910 m.). Visos jos, kad ir dailiai parašytos, jau nebesukelia skaitytojuose tokio entuziazmo, kaip trilogija bei „Quo vadis“. Senkevičius sėsta, jo talentas silpsta.

Bando jis rašyti ir jaunimui. Čion pridera jo pasakojimas „Tyruose ir giriose“, kame nupiešta tulo jaunučio lenko klaidžiojimai Afrikos miškuose. Pastaroji jo apysaka, kurią mirdamas paliko neužbaigtą, yra „Legionai“ iš jenerolo Dombrovskio laikų.

Dalyvavo nabašninkas ir publicistikoj. Progai pasitaikius stengdavos užsienio spaudoj užtarti lenkų reikalus ir atremti daromus jiems priekaištus. Tam tikslui rašinėjo nesykį polemiskus straipsnius bei atvirus laiškus žymiesiems Europos veikėjams, k. š. Bertai Suttner, Kaizeriui Viliui II, Prusų karaliui,

tulam rusų ministrui ir k.. Tų straipsnių ir laiškų dalis draug su keliais vaizdeliais tapo paskelbta atskirame leidinyje vardu „Dvi pievi“.

Toks tai yra Senkevičiaus literatiško darbavimos inventorius.

II.

Matematiškai imant, tai toli nedaug: viso labo 10 didesnių apysakų ir apie trisdešimts trumpesnių vaizdelių. Senkevičiaus pranokėjas I. J. Kraševskis yra parašęs mažiausia dešimts kartų tiek. Tečiaus tokios lenkų simpatijos nebuvo įgijęs. Kuogi Senkevičius taip sužavėjo lenkus?

Be abejo ne trumpais savo vaizdeliais. Jie kad ir dailūs, visgi didesnio išpudžio negalėjo padaryti. Tam buvo dvi priežastis: jų trumpumas ir daugumas. Delei trumpumo jie negalėjo stipriai veikti į skaitytojų vaidentuvę, savo gi daugumu jie neleido išpudžiams susikoncentruoti.

Didesnėmis pastarojo periodo apysakomis, pradedant „Kryžiočiais“ ir baigiant „Sukuriais“, lenkų visuomenė maž teinteresavos. Jos, galima sakyti, buvo vien atskiri nauji lapai į seniau jau nupintą Senkevičiaus garbės vainiką...

Nepaprasto Senkevičiaus populierumo paslapties, kaip jau augščiau nurodėme, reikia jieskoti pirmiausia jo trilogijoje, pasakui „Quo vadis“ ir galop dalimi „Polanieckių Šeimynoje“, t. y. jo pirmutinėse didesnėse apysakose. Delko taip yra, geriausiai į tai atsako jų turinys bei dvasia.

Kaip jau minėjom, Senkevičius rašyt pradėjo 1869 metais, t. y. netrukus po pastarajam lenkmečiui. Buvo tai gadynė didžiausios rusų valdžios reakcijos, viešpatavusios Lenkijoje. Ši reakcija, lyg sunkus akmuo, slėgtė slėge lenkų visuomenę, tramdė kiekvieną gyvesnį jų tautiškos sąmonės apsisireiškimą. Laikui bėgant, ta priespauda nei kiek nėjo mažyn, anaip tol garsaus Apuchtino bei Hurkos laikais buvo pasiekusi augščiausio laipsnio.

Senkevičius atjautė tai giliau neg kiti. Jis matė, kaip ta reakcija tramdo lenkų dvasią, užgniaužia kiekvieną dorą iniciativą, užmuša visuomenėje pasitikėjimą savo jiegomis, gimdo apatiją, pesimizmą, rauna iš sielų visus augštesnius ištikrinius bei idealus, paversdama kultūringus kitais žvilgsniais žmones doriškais nihilistais, bei kažkokiais bergdžiais antžmogiais „be dogmato“.

Matydamas tai Senkevičius pasigailėjo savo tautos, sumanė ją žadinti, kelti jos dvasią, idiegti jai bent vieną „dogmatą“. Bet kokį? Iš daugelio, jis pasirinko vieną, butent tą,

kurs kiekvienam lenkui visada buvo brangus ir kuriam išreikšti užtenka vieno žodžio „ojczyzna“ (tėvynė).

Taikinti tas „dogmatas“ prie ateities, rodyti lenkams busimąją jų „ojczyzną“ Senkevičius negalėjo. To but neleidus rusų cenzura. Taigi jis nuvedė savo skaitytojus praeitin, parodė jiems savo trilogijoje visą plačią XVII amžiaus Lenkiją, su jos valstybine organizacija, seimais ir rinkimais, su jos nesuvaldoma bajorija ir didikų intrigomis, su jos kariuomene, karvedžiais ir jų žygiais, lyg tarte tardamas: štai, žiurėkite, kokiose sunkiose aplinkybėse gyveno jūsų protėviai, tečiau kaip jie kovojo su kazokais ir švedais, kaip nesigailėjo kraujo tėvynei nuo priešų ginti...

Tie gyvi praeities vaizdai, ta juose gludinti patriotiška tendencija, lyg dangaus kasa, krito į užtroškintą lenkų dvasią. Jie tiesiog tapo sužavėti, pamatę savo praeity tiek pasišventimo, heroizmo ir garbės. Visi šventai įtikėjo, kad taip viso ko ir buta, kaip Senkevičiaus aprašyta. Jo trilogija priimta su neapsakomu entuziazmu, lyg nauja oda į „ojczyzną“, lyg nauja patriotizmo evangelija. XVII amž. Lenkiją Senkevičiaus talentu paversta tapo gyvu paveikslu, iš kurio XIX amž. lenkai turi mokytis meilės tėvynės ir kitokių pilietiško dorybių.

Negalima pasakyti, Senkevičių būvus XVII a. Lenkijos Kolumbu. Del piešimo ją piešė ir prieš trilogijos autorių ne vienas lenkų rašytojas. Pats Senkevičiaus pranokėjas Kraševskis yr parašęs ne vieną istorišką apysaką iš XVII am. Lenkų istorijos (pav. „Polanovskio atminimai“, „Piastas“ ir k.). Bet jo pasakojimai praėjo nepadarę didesnio įspūdžio. Mat šis gabus rašytojas vartojo kitokią metodą: jis norėjo būti objektivus, griežčiau laikės faktų; todėl pas jį yr daugiau tiesos, mažiau idealizacijos, o nustatytos išaugšto tendencijos visai nei nežymu. Pav. jo Sobieskis, Mik. Visniovieckis ir kiti anos gadyinės Lenkų valstybės šulai, šale savo prakilnių ypatybių, turi tiek žmogiškų silpnųbių, kad skaitytojuose sukelia daugiau pasigailėjimo, negu pagarbos.

Senkevičius žinojo Kraševskio nepasisekimo paslaptį. Jis suprato, kad tiesos keliu toli nenuėsisias, kad minias žavi ne nuogas objektivumas, bet gyva tautiškomis varsomis žerinti legenda. Jis ją ir pasistengė sutverti „dla pokrzepienia serc“ — širdims paguosti, kaip pats savo „Tvane“ prisipažįsta.

Bet tą legendą jis sutvėrė nauju budu, naujomis naujai gadynei pritaikintomis priemonėmis. Seną savo amžį atgyvenusių legendų elementą — stebuklingumą — jis griežtai atmetė; užtat visą savo didelį talentą sukonzentravo ir pašventė vie-

nam tikslui: rinkimui šviesių praeities faktų bei skaistesnių lenkų dvasios bruožų. Jis juos uoliai rankiojo, dailino, kruvon dėste. Iš to viso ir susidarė trilogijos medega. Šviesesni praeities faktai pagamino trilogijos foną, skaistesnės lenkų būdo ypatybės, tiksliai kruvon sujungtos, virto moliu idealiam lenkų kareivių tipams nulipdyti.

Tokių tipų trilogijoje yra trys: Skrzetuskis iš „Ugnimi ir Kardu“, Kmicicas „Tvane“ ir Volodyjovskis iš „Pono Volodyjovskio“¹⁾. Visi jie narsybės pavyzdžiai, visi trys karščiausi ir pasiaukojimo pilni tėvynės gynėjai, visi trys—vieno kategoriško imperativo „tobie, ojczyzno“ sekėjai. Kitaip sakant, jie yra gyvi paveikslai vienam principui skaitytojuose įdegti: „pirma tėvynė, paskui asmeniškai reikalai; o kritiškose valandose—viskas, net ir gyvybė, tėvynei, nieko sau“. Šį principą trilogijoje jie skelbia ne tiek žodžiais, kiek darbais; tuo jie ir žavi skaitytojus.

Nebe to, kad Senkevičius nerodytu trilogijoje ir tamsių XVII amž. Lenkijos gyvenimo bruožų, k. š. didikų egoizmo, bajorijos kivirčių, negerbimo svetimų teisių ir net gyvybės, neištikimybės karaliui ir k. Dėl rodymo jis jas rodo, bet daro tai labai atsargiai, pridengdamas lyg kokių šydu, vien laikinai teleisdamas tamsiai imti viršų ant šviesos. Iš tos priežasties, skaitytojas, kad ir jaučia, jog XVII amž. Lenkijoje toli neviskas buvo gera, tačiau lieka įsitikinęs, kad ji visgi buvo tuomet tvirta ir garbinga — ir jei vėliau žlugo, tai tik dėlto, kad neturėjo tokių kareivių, kaip Skrzetuskis, Kmicicas ir Volodyjovskis, ir tokių karvedžių, kaip Jeremis Višniovieckis ir Sobieskis.

Kitaip sakant, trilogija nežymiai kište kiša mintį, jog Lenkijos išganymas — geroj armijoje, bei naujuose legionuose. Matyt ir pats Senkevičius buvo tos pat nuomonės, nes paskutinės jo apysakos tema—buvo jenerolo Dombrovskio legionai²⁾.

Tuo būdu, matom, jog Senkevičius buvo nevien ano tautinio obalsio „tobie ojczyzno“ išradėjas, bet ir ištikimas visame savo veikime sekėjas. Savo plunksna stengėsis jis iškelti Lenkiją į idealo augštybes, užtat nun ir Lenkija stato jį taip augštai,

¹⁾ Dėl buvimo yra ir ketvirtas — Longinas Podbipieta — „lietuvis“ vergiškai atsidavęs lenkystei ir pasižymįs milžiniška jėga, bet kitais žvilgsniais (pavarde, herbu, savo idėe fixe—vienu kardu kirčiu nukirsti sušyk trims priešams galvas) paverstas greičiau lietuvių „meškos“ karikatūra, negu kareivio idealu.

²⁾ Interesinga analogija: Mickevičius mirė beorganizuodamas lenkų legionus, Senkevičius—apie juos berašydamas, nors ir vienas ir antras buvo ne lenkai, bet istoriškąsios Lietuvos sunys, taip pat, kaip nėra lenkais ir dabartinių lenkiškų legionų organizatoriai Pilsudzkis su Janušaičiu.

kaip jokio kito rašytojo nestatė. Maža to, tas pats obalsis leidžia mums ir tolesnės Senkevičiaus tverybos paslaptį giliau suprasti.

Po trilogijos, kaip žinom, eina romanas „Be dogmato“. Vyriausis veikiantis asmuo čia yra Plošovskis. Kas jis do žmogus? Yra tai tipas dykaduonio lėbautojo, turinčio kapitalą ir mokslą, bet gyvenančio be jokio tikslo, bei idealo, nieko neveikiančio, atskyrus analizavimą savo egoistiškai sibiritiškų jausmų bei pergyvenimų. Delko po Skrzetuskių, Kmicicų ir Volodyjovskių Senkevičius duoda Plošovskį — žmogų „be dogmato“? Delto, kad jis yra anų trijų pilniausia antitezė. Anie trys yra tokie, kokiais visi lenkai turētu būti, šis toks, kuriuo nei vienas lenkas neprivalētu sekti. Anie trys lenko patrioto idealas, šis — lenko karikatūra. Anų obalsis: viskas „ojczyznai“, šio viskas man, „ojczyznai“ nieko...

Tuo budu ryšys tarp trilogijos ir „Be dogmato“ yra gan aiškus. Rašydamas šį pastarąjį romaną Senkevičius, galima sakyti, papildė vien trilogiją ir todėl nuo savo principo „tobie ojczyzno“ nei kiek neatsitraukė.

Tą pat reikia pasakyti ir apie „Polanieckių Šeimyną“. Šeimyna tai tautos pamatas. Tik sveikos doros šeimynos sutveria sveiką tautą. Senkevičius gerai tai žino ir todėl stengias čia įkvėpti skaitytojams mintį, jog šeimyna — tai „služba Boža“ (Dievui tarnavimas), jog neištikimybė vyro moteriai, bei moters vyrui yra nusidėjimas ne vien Dievui, bet ir visuomenei bei visai tautai. Lenkų kritikas gr. St. Tarnovskis, sužavėtas taja prakilnia autoriaus tendencija, pataria net kiekvienam inteligentui, ketinančiam stoti moterystėn, perskaityti tą apysaką, arba bent jos trečiojo tomo aštuntą ir devintą perskyrimą. Musų išmanymu, iš visų Senkevičiaus apysakų, „Polanieckių Šeimyna“ yra irgi verčiausia paskaityti delei daugybės išmėtytų joje prakilnių minčių ir pastabų. Rašydamas ją Senkevičius išpildė nevien patriotišką, bet ir krikščionišką priedermę.

Bent kiek sunkiau suprasti, delko po „Polanieckių šeimynos“ parašyta „Quo vadis“. Iš šalies žiurint, atrodo čia perdidelis šuolis: iš dabartinės Lenkijos — pagoniškon Nerono Romon. Šios paslapties nieks dar, rodos, tinkamai nėr išaiškinęs. Prileisti gi, kad Senkevičius užsimanė piešti senovės Romą taip sau, be jokios priežasties, mums matos, negalima. Jei jis tai padarė, tai be abejo turėjo tam tikrą tikslą. Bet kokį? Į tai, rodos, vienas tėra galimas atsakymas: senovės Roma patraukė Senkevičių, kaip pirmiau Krasinski¹⁾ vien kaip simbolis.

¹⁾ Cfr. jo Irydyon'ą.

valstybės, paremtos despotizmu ir vergyste ir todėl pasmerkta sugriuti ir dingti. Toje pirmoje Romoje jis matė gyvą vaizdą slegiančios nun Lenkiją trečiosios Romos — Rusijos. Pirmoji Roma žlugo sutriuškinta šiaurės barbarų; to pat li-kimo, kaip lenkų patriotas, laukė „Quo vadis“ autorius ir trečiajai Romai.

Tuo budu ši apysaka, kad ir atrodo neturinti nieko bendra su pirmąsiais Senkevičiaus tveryba, faktiškai ji remias tuo pat patriotišku pagrindu, kaip ir trilogija. Nes kad ir yra „Quo vadis“ savo turiniu istorišku romanu, tačiau iš daug ko žymu, jog autoriaus norėta padaryti iš jos tūlą poetišką pranašystę bei drąsų, cenzurai nepasiekiamą momento mori Rusijos adresu. Netrukus įvykusiame rusų - japonų kare lenkai nebe pamato matė, tą pranašystę pradėjus pildytis. Dabarti-niame gi kare, privertusiame rusus jau ir iš pat Lenkijos trauk-tis, išvydo galutiną tos pranašystės išsipildymą. Iš čia pigiai suprantamas ir tos apysakos populėrumas. Kitataučiai gėrissi joje vien gyvais senovės Romos ir pirmųjų krikščionių vaizdais, lenkai šale to, mato dar ir kit-ką, butent viltį savo „ojczyz-nos“ atgimimo ant pavergėjos Rusijos griuvėsių... Trečio-ji Roma tur žlugti,.. tai yra istoriška sąlyga naujos antrosios Lenkijos iškilimo. Toki, mums matos, buvo pamatinė mintis, paraginusi Senkevičių rašyt „Quo vadis“¹⁾...

Lig šiol kalbėjome apie Senkevičiaus apysakų turinį. Nun belieka dar tarti keli žodžiai ir apie jų formą. Pasakyti kad ji daili — butu permaža: ji beveik visur yra artistiška. Ypač moka Senkevičius piešti plačių minių judėjimus bei didžius mušius. Pastarieji tiesiog primena Homero Iliadą. Tas pats epitetų vartojimas, panašus sakinių sustatymas, tik viskas žėri nauju spindesiu. Net ir mažesnių vaizdelių (k. š. „Senas tar-nas“, „Onutė“ ir k.) formai nieko negalima prikišti: viskas ten mirga blizga gyvais poezijos žiedais, kad sunku atsigerėti. Mo-kėjimu parinkti turiniui atitinkančią formą. Senkevičius daug kam gali buti mokytojas. Negėda butu ir mums lietuviams ra-šymo meno iš jo pasimokius.

Tatai ir nenuostabu, kad lenkai taip nun pasigenda Sen-kevičiaus. Mat jie jo asmenyje neteko ne vien didelio stilisto ir rašytojo, bet ir didžiausio savo patrioto. Tuo savo patriotiz-mu jis ypatingai buvo brangus lenkams. Jie teisingai matė ta-me jo nepaprastą dvasios didybę. Bet čia taipgi gludi ir jo

¹⁾ Kritišką peržvalgą „Kryžiuočių“, „Garbės lauکه“, „Sukurių“, vie-tos maž teturėdami, čia apleidžiame, nes visos jos, tiesą sakant, yra niekas kita, tik tolesnės trilogijos tąsos — su ta pat Lenkų praeities apoteoze, su tapat patriotiška tendencija, su tuo pat galop senu obalsiu: „tobie, ojczyzno“!

silpnybė, kaipo rašytojo ir publicisto. Ją eikstėn iškelti laikome savo priederme. Patarlė de mortuis aut bene aut nihil (mirusius pagerbk, arba nieko apie juos nesakyk) čia negalima taikinti. Nes Senkevičius, kad ir nun miręs, ilgai da gyvuos savo raštuose. O juose, deja, daug pasakyta netiesos taip apie musų praetį, kaip ir apie dabarties jieškinius. Taigi ir negalime tų Senkevičiaus klaidų palikti čia nenurodę.

III.

Kad Senkevičius savo gyvenimo tikslu laikė kėlimą lenkų dvasios, žadinimą juose „ojczyznos“ meilės, tuo jis gerbtinas. Tolstojaus daromi patriotizmo jausmui priekaištai vargiai bau gali normalį žmogų įtikrinti. Patriotizmas visur ir visada buvo laikomas geru daiktu. Reikia tik, kad jis butu savo vietoj—teisybės ribose. Deja, pas Senkevičių tos pastarosios sąlygos kaip tik ir nerandame. Del mokėjimo mokėjo jis karštai persiimti patriotizmu, bet vien tik lenkišku. Suprasti patriotizmas vokiškas bei rusiškas jam buvo daug sunkiau. O jau ukrainiečių bei lietuvių patriotizmo jis visai negalėjo pripažinti. Iš čia irėjo jo neteisingas atsinešimas tiek į ukrainiečių separatizmą, kurį XVII amž. atstovavo Bagdonas Chmielnickis, tiek ir į tokį pat lietuvių idealą, kurio išreiškėju buvo kunigaikštis Janušas Radvila.

Senkevičiaus išmanymu, Chmielnickis esąs amžinai smerktinas, kad stengėsi atplėsti Ukrainą nuo tuometinės Lenkijos. Jis esąs vyriausias kaltininkas, kad rytiniai Lenkijos pakraščiai tapę ugnimi ir kardu nuterioti. Už tai pirmoj trilogijos dalyje šis ukrainiečių didvyris ir nupieštas kuojuodžiausiomis spalvomis.

Tiesa, del leidimo jam leista apysakoj „Ugnimi ir kardu“ pasiteisinti, leista net išskaityti kaltes, kuriomis lenkai buvo ukrainiečiams nusidėję. Bet, deja, toje lenkiškų kalčių litanijoje nėra vienos—visusvarbiausios. Toji kaltė—tai neteisėtas nuo Lietuvos atplėšimas ir pasisavinimas Ukrainos. Ta šalis buvo Lietuvos užkariauta ir prie jos prijungta. Lenkija niekados nebuvo jos teisėta savininkė. Liudija tai nuolatiniai lietuvių protestai prieš tą Lietuvai lenkų padarytą skriaudą. Chmielnickis gerai tai žinojo ir todėl išdėstydamas lenkų kaltes galėjo drąsiai pasakyti: kadangi jūs, Lenkai, nesat teisėti Ukrainos savininkai, kadangi neįstengiat ar nenorit jos ginti nuo rusų, totorių bei turkų, nors ir mokat gerai ją mygti ir naudoti, todėl man ir tenka šventa priedermė rupintis geresniu to mano gimtojo krašto likimu! Ir šiuo pasakymu Chmielnickis butu

visai išsiteisinęs. Senkevičius kaip tik to ir neįdėjo. Jam to neleido jo vienašalis lenkiškas patriotizmas.

Iš to pat šaltinio plaukia taipgi ir iškoneveikimas Boguslavo ir Janušo Radvilų „Tvane“. Pirmasai padaryta ten kulturingu niekšu, antrasai politišku prasikaltėliu „zdraica“. Delei to nedovanotino „ojczyznai“ nusidėjimo Senkevičius ir verčia J. Radvilą ilgai kankintis sąžinės griaužimais mirties lovoje. Kas gi tai buvo per nusidėjimas? Gitas, kad 1654—1660 metais rusams ir švedams Lietuvą užpludus ir Lenkams jos gelbėti neateinant, J. Radvila buvo pradėjęs derėtis su švedais, kad padėtų Lietuvai tapti atskira nuo Lenkijos valstybe. Kad Lietuva per septynerius metus buvo teriojama ugnimi ir kardų, tai Senkevičiui niekis; kad lietuviai stipo badu ir maru, tai niekis. Kad Lenkai Lietuvos negynė—tai irgi dovanočina. Bet kad Lietuvos galiunas, lenkų nesiklausęs, buvo sumanęs gelbėti savo kraštą, tardamasis su švedais, tai čia toki nuodemė, už kurią kaltininkui vargiai ir pragare bau rasis tinkama vietelė... Toks bent lieka iš „Tvano“ išpuodis.

Tuotarpu tikroji istorijos šviesoje viskas kitaip atrodo. Lietuva net ir XVII amž. toli gražu nebuvo užmiršusi savo istoriškų teisių, kaipo atskiros nuo Lenkų valstybės. Delei to ir Radvilai jautėsi turį teisę patis rupintis savo krašto likimu, ypač tuo laiku, kuomet pats Lenkų „rzeczpospolitos“ egzistavimas daug kam buvo neaiškus ir abejotinas. Taigi jei J. Radvila mirdamas dėl ko nors ir griaužės, tai tik ne dėl tos tariamos „zdrados“. Darydamas derybas su švedais jis ne Lenkiją ardė, bet savo tėvynę Lietuvą bandė gelbėti. Jei Senkevičius, pats patriotas budamas, to lietuviško Radvilų patriotizmo nesupranta bei nepripažįsta, tai tik vien dėlto, kad jis į viską žiūri savo amžį atgyvenusių lenkų unionistų akimis.

Tas pat ultralenkiškas patriotizmas iškreipia nesyki net ir patį artistišką trilogijos autoriaus pajautimą. Jau seniai daug kas patėmijo, kad Senkevičius liguistai neapkęsdamas „zdraicų“, žudo juos tokiomis kankynėmis, prie kurių blunka net ir tariamosios inkvizicijos baisenybės. Pav. Kuklinovskio ir Azyos Melechovičiaus žudymo scenomis pasibjaurėjo net pats palankiausias Senkevičiui lenkų kritikas gr. St. Tarnovskis. Jis tiesiog pabugo, kad kitataučiai nepavadintu tų baisenybių XVII amž. lenkų barbarybėmis. Baimė tikrai nebe pamato¹⁾.

Kur kitur tas savotiškas Senkevičiaus patriotizmas dar keisčiau apsireiškia. Pav. išvestoms savo apysakose lenkams

¹⁾ St. Tarnowski. Studya do historyi literatury polskiej. Tom V. Wiek XIX. H. Sienkiewicz. Kraków 1897. 121 ir 175—177 psl.

merginoms teikia jis tokią galę vyrams žavėti, kad jos tuo žvilgsniu toli pralenkia visas mitiškas deives bei gracijas. Jei tikėti Senkevičiui,—tai jaunai lenkaitei nereikia daug darbuotis: išėjo, pažvelgė ir sužavėjo. Sužavėtasis gi syki, ypač ne lenkas, lieka amžinu lenkės vergu, gatavu jai už meilę atiduoti savo garbę, sąžinę, tėvynę—viską. Tokio sužavėjimo trilogijoje parodyta net du pavyzdžiu: vienas Bohuno—kazokų atamano asmenyje, antras—Azyos Melechovičiaus totorių - lipkų šimtininko.

Kaipo tipiškas - unijonistas, Senkevičius nemoka žiurėti į XVII amž. Lietuvą kitaip, kaip tik grynai endekiškai: jis ją laiko pilna Lenkų nuosavybe bei „rzczechpospolitos“ provincija. Trokšdamas ją matyti galutinai sulenkintą, jis ją kolonizuoja bent ant poperio savo išsvajotais kareiviais - idealais: Kmicicą sodina Vadaktuose, Ketlingui skiria Skuodą, Volodyjovskį daro Liandės tunto pulkinininku... Gyvų tikrų, lietuviškai kalbančių lietuvių visoj tuometinėj Lietuvoj jis nei nemato; viso labo teparodo tik vieną—kažkokį suveltplaukį - niuroną, sukantį girnas Vadaktuose ir šaukiantį ant mergų: „padlos“... Taip atrodo XVII am. Lietuva neva istoriškame „Tvane“. Labiau išniekinti šią nelaimingą šalį su jos lėtos vyrais ir liaudimi, kaip tai padarė Senkevičius, negalima.

Bet jam ir to buvo negana. Išjuodinęs mūsų praeitį „Tvane“, jis tarėsi savo patriotiškam darbui užbaigti privalęs pasmerkti taipgi ir visą naujausį lietuvių judėjimą. Tai jis padarė savo vaizdelyje „Varpininkas“. To judėjimo kelėjai rodomi čia tikrais padukėliais, nežinia delko paskelbusiais „broliams lenkams“ kovą. Taigi kito vardo jiems ir nerandama, kaip tik „žly i durny“¹⁾—nedori ir kvailiai. Kvailiai jie delto, kad užmiršę, „kas juos apkrikštijęs“²⁾, kas apšvietęs“ ir t. t.; nedori delto, kad už taip didelės lenkų geradarybės piktu atsilyginę. Delto toliau prikerigiama jiems dar ir trečias epitetas „pohane duchy“³⁾ — pagoniškos dvasios.

Tiesa, tai sako ne pats Senkevičius, tik jo išvestasis senas varpininkas, pabėgusis iš Lietuvos po pastarajam lenkmečiui bajoras. Bet, deja, ir kame „Varpininko“ autorius pats savo vardu apie tautinį lietuvių darbą kalba, nedaugiau tiesos terandame. Matyt tai kad ir iš Senkevičiaus polemikos su Björnsonu del daromų Galicijos rusinams skriaudų. Senkevičius

¹⁾ *H. Sienkiewicz*. Dwie łaki. Warszawa 1908, str. 63.

²⁾ Faktiškai lenkų nuopelnas Lietuvos krikšte buvo nekoks, nes ne jie buvo to krikšto iniciatoriai ir ne jie mokino lietuvius naujo tikėjimo tiesų. Tą visą apaštališką darbą atliko patys Lietuvos kunigaikščiai Vytautas su Jogėla, pavaduodami tuo budu nei žodelio lietuviškai nemokančią lenkų kunigiją. Taigi girtis čia lenkams visai nėra kuo.

³⁾ *H. Sienkiewicz* op. c. 64 p.

jas visai užginčija. Björnsono informatorius - rusinus vadina melagiais, stebis to rašytojo naivumu ir norėdamas jam parodyti tikrą lenkų dvasios kilnumą neranda nieko geresnio, kaip žodžius apie meilę, kuriais prasideda Horodlio unijos dokumentas. Užcitavęs juos, tariasi priešą galutinai nuveikęs, nes pasididžiuodamas šaukia¹:

„Bet gal tai koki ištrauka iš Pauliaus Apaštalo gromatų? Ne! Tai yra pasakyta Lenkijos su Lietuva padarytosios 1413 metais Horodlio unijos dokumente!“ .,

Kad taip rašytu koks Sėkta ar Obstas, tai jiems butu dovanotina. Senkevičiui puoštis tokiais pigiais publicistiškais laurais visai nepriderėjo. Kaip istorikų apysakų rašytojas, jis negalėjo nežinoti, jog Horodlio unijos dokumentas buvo egoistiškos Lenkų politikos o ne meilės aktas. Jei lenkai Horodle kalbėjo bent kiek švelniau, kaip Krevoj 1385 metais, tai vien delto, kad Lietuva 1413 m. buvo sustiprėjus ir todėl buvo baugu lietuvių bajorija erzinti priminimu „inkorporacijos“ ir kitų panašių lenkų geradarybių²).

O da labiau nepriderėjo Senkevičiui rašyti gryną netlesą tvirtinant, kad „beveik visa lenkų spauda be spalvų skirtumo niekad nebuvus ir nėsanti priešinga... tautinėms (ukrainiečių ir lietuvių) aspiracijoms“³). Kokį lenkų spauda parodė palankumą naujai atgimstančiai Lietuvai, galima matyti iš knygutės: „Kwestya litewska w prasie polskiej, Warszawa 1905, o dar aiškiau išėjusių Vilniuj 1905—1914 metais lenkų laikraščių, nepalikusių nei vieno žymesnio mūsų veikėjo neapšmeižtais. Visi gerai atsimenam, kaip lenkų spauda „be spalvų skirtumo“ prieš pat karą vienu balsu bjauriausiai šmeižė naują Žemaičių vyskupą Pr. Karevičių, niekad nieko bloga lenkams nepadariusi.

Šie faktai pirštu prikišamai parodo, kad aklas patriotizmas, pakenkusi Senkevičiui kaipo rašytojui, dar labiau pakenkė jam kaipo publicistui. Bepasakodamas apie Lenkijos praeitį, jis dar dalimi rodė lenkų kaltes, kaip tai liudija iškeltas apysakoj „Ugnimi ir kardu“ klausimas, keno kaltė buvo didesnė: Lenkų ar Kazokų? Lenkams gi, savo bendralaikiams, jis jau panašaus klausimo nestatė: jam atrodė, kad juos visi skriaudžia, patį gi jie yra nieko nekalti. Delei to ir savo pažiūrose į lietuvių klausimą Senkevičius nemokėjo pakilti augščiau

¹) H. Sienkiewicz Dwie łaki, 1908, str. 63.

²) Plačiau apie Horodlio uniją sk. „Draugijos“ 70-me n-je kun Kaz. Prapuolenio straipsnį „Penktojo šimtmečio Gardelio unijos sukaktuvės (1413—1913)“ ir patį tos unijos dokumentą ten pat 132—138 psl.

³) Cfr. Sienkiewicz op. c. 230 p.

nuvalkiotų endekiškų pliauškalų. Tai yra faktas patvirtintas autentiškais Senkevičiaus raštais.

Tiesa, del rašymo, jis yr parašęs, kad „jo dvasioje Lenkija visada buvus surišta su teisybės ir laisvės ideja, su teise gyvuoti visiems“, kad jo obalsis buvęs „per tėvynę prie žmonijos, o ne prieš žmoniją“¹⁾, o savo atvirame laiške Kaizeriui Viliui II buvo net išsitaręs, kad „nėra teisės prieš teisę, teisę gi gyvuoti yr davęs tautoms Dievas“²⁾; bet, deja, iš šių gražių principų „Tvano“ autorius nepadarė prideramų išvadų lenkiškų tautų aspiracijoms pateisinti. Jaunoji Ukraina ir Lietuva jam vis atrodė esą ne Lenkams lygios, nuojų visai nepri gulmingos tautinės vienatos, bet tautos maištininkės, ardančios šventą senos unijos ryšį. Tiems „separatizmams“ slopinti jis ir rašė savo „Varpininkus“ bei Trilogijas.

Ne mūsų galėje buvo uždrausti Senkevičiui žeminti savo raštuose Lietuvą, jos praeitį ir dabartį. Bet mūsų priedermė yra—Senkevičiaus paskelbtąją netiesą kulturiškai atremti. Pusiau XIX amž. garbūs mūsų dainius Antanas Baranauskas, išgirdęs syki vieną lenką niekinant lietuvių kalbą, dailiai jam atkeršijo parašydamas savo neužmirštiną „Anykščių šilelį“. Duok Dieve, kad parašytasis lietuvių bajorų dvasiai slopinti „Tvanas“ pažadintu vieną kitą jauną lietuvių rašytoją atkeršyti Senkevičiui ne kuo kitu, bet tokia pat dailia istoriška apysaka iš XVII amž. Lietuvos gyvenimo, kuria netik būtų galima aistetiškai pasigerėti, bet ir iš jos savo praetį tikroje šviesoje pamatyti. Medegos tam rasis užtektinai Radvilų archive Nesvižiuoj ir kitur. Pagalvokit apie tai, skaitytojai—ateitininkai.

A. Kuronietis.

¹⁾ Cfr. H. Sienkiewicz op. c. 200 p.:

²⁾ Ibid. 223 p.

Faustas Kirša.

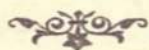
NAUJIEMS METAMS.

Dvylikė garsėja, o Jau-
nikaitis tyli.. *L. Pelėda.*

Smilksta ant aukuro senas vainikas.
Gėlės nuvyto. O dumų stulpai
Kyla dangun... Ir tėvams kanklininkas
Gieda, ką mena jam tamsūs kapai.

Ilgas skaudėjimas vargšo krutinės,
Ugnyje nykstanti sielų garbė,
Amžiais gyvuojančios metų kankynės
Sugulo, miega lig laikui grabe.

Bet štai naujesnis aušrinės pazaras
Šviečia pasauliui pirmąją dieną. —
Koks viešpataus tavo sieloje caras?
Kam bus gėlynas, o kam rugiena?..

Nauji tikybos vadovėliai pradedamo sioms mokykloms.

1. **Tikybos pirmamokslis**, Patvirtintas Žemaičių Vys-
kupystei. Kaunas 1916, 32 psl. in—12°. Kaina 10 kap.

2. **Šventoji Senojo Istatymo Istorija** Pradedamosioms
mokykloms. Kaunas 1916, 48 in-12°. Kaina 20 kap.

3. **Šventoji Senojo Istatymo Istorija**. Pradedamo-
sioms mokykloms. Kaunas 1917, 48 in-12°. Kaina 20 kap.

Religijos mokslas mūsų mokyklose paprastai pradedama
nuo trumpos Šventosios Istorijos ir trumpo katekizmo. Del
stigimo nestigo mūsų literaturoje ir vieno ir antro dalyko va-
dovėlių. Neminint senesniųjų (k. š. vysk. Valančiaus), pastara-
me dešimtmetyje šv. Istorijos mokslui naudotasi net trimis va-
dovėliais (Bončkausko, Kazlausko, Paltaroko), o katekizmų
vartota dar daugiau (vysk. Karoso, Pilakauskio, Laukaičio,
Sragio, Rankos, Širvio, Lesausko, Bončkausko ir k.). Bet, deja,

tiems vadovėliams teisingai prikaišiota nievienas dalykas. Tuo žvilgsniu jei patyrinėsime pirmiausia šv. Istorijos vadovėlius, išvysime, jog jie turi toli nevienokią vertę. Bončkauskinis pav. yra papuoštas dailiais vaizdeliais, bet jo kalba menkoka, o da menkesnė sintaksė. Ir tai nenuostabu, nes visi Bončkausko vadovėliai buvo versti ant greitosios ir prieg tam žmonių nepergerai mokėjusią lietuviškai. Kazlausko Šv. Istorija vaikurių giriama tuo, kad laikosi griežtai šv. Rašto žodžių ir parašyta geresne kalba, bet kaipo nepaduodanti jokių paaiškinimų net ir tų šv. Rašto vietų, kurios butinai reikėtų paaiškinti, kad vaikai neįgytu klaidingo apie jas supratimo, negalima pavadinti visai tinkamu šiai gadynei šv. Istorijos vadovėliu.

Tuo žvilgsniu kun. Paltaroko šv. Istorija yra visugeriausiai sustatyta. Be to ji pasižymi tikrai dailia aiškia kalba. Jei ji pradedamosioms mokykloms nevisai tetinka,—tai nebent dėl dviejų priežasčių: viena—ji perplati, antra—perbrangi.

Su katekizmais dar didesnė bėda. Tiesa išleistas 1905 m. vysk. Karoso katekizmėlis buvo patvirtintas Zemaičių ir Vilniaus vyskupystėms o taipgi ir Mohilevo antvyskupystei, bet jo kalbai ir rašybai esant persenusiom, o pačiame jo turinyj teologiškai kritikai radus keletą pataisytinų dalykų¹⁾, šis katekizmėlis neįgijo viešo prasiplatinimo. Seinų vykupystėje jo vietą užėmė Laukaičio katekizmas, Zemaičių vykupystėj jo tesilaikė vien senesnieji kunigai; jaunesnieji stengėsi sutverti naują geresnį. Tam tikslui beveik kiekvienas žymesnis katekėtas rupinosi pasigaminti savąjį katekizmą. Tuo budu katekizmų skaitlius kasmet dauginosi; jų prirašyta ir išleista daugybė — kiekvienas savotiškąja metodu, savotiškąja terminologija, savotiškuoju planu.

Iš tos priežasties daug kas iš kunigų gailistavo nesyki, kad nėsama vieno dvasiškos vyresnybės visai vyskupystei patvirtinto katekizmo. Prie vyskupo Cirtauto buvo bandyta toks katekizmas pagaminti konkurso keliu. Bet ir konkursas to klausymo galutinai neišrišo, nes nei vieno iš keturių atsiųstų rankraščių konkurso teisėjai nepripažino visai atitinkančiu konkurso tikslui. Tokį dalykų stovį rado 1914 m. naujas Zemaičių vyskupas Pr. Karevičius. Jis pirmiausia savo pareiga pripažino—pagaminti vyskupystei įmanomus tikybės mokslo vadovėlius.

Tuo dalyku jis ir rupinos nuo pat 1914 m. budamas Panevėžy ir paskui Rusijoje. Ačiu jo triusui lietuviškos pradėdamosios mokyklos Rusijoje nun jau turi naujus tikybės vadovėlius.

Pargrižęs pernai vasarą savo vyskupystėn ir sužinojęs, jog čia taipgi esama nemaž pradėdamųjų lietuviškų mokyklų,

¹⁾ Sk. rimtą to katekizmo kritiką „Draugijos“ XV t. 192—203 psl.

tuojau ėmė rūpintis, kad ir jos turētu naujus tinkamus tikybos vadovėlius. Kol kas jų teisėjo tik tris, bet užtat juose yra sistematiškai išdėtas visas pirmų metų tikybos kursas. Vėliau išeis taipgi vadovėliai, paduodantys vidutinį ir augštesnį tikybos kursą. Tuotarpu prisižiūrėkim arčiau jau išėjusiems vadovėliams.

1. Kaip skiriamas vaikams tikybos bepradedantiems mokyti naujas katekizmas pavadinta teisingai „Tikybos pirmamokslis“. Jis pirmiausia tuo geras, kad yra nei pertrumpas nei perilgas. Tuo žvilgsniu, rodos, patenkins daugumą tikybos mokytojų. Be naujai pataisytų ir Zemaičių vyskupo patvirtintų poterių, katekėtai ras čia paprastas katekizmines žinias, tik išdėtas sistematiškai dailia aiškia kalba, kuo kiti katekizmai, ypač Bončkauskio, nevisada tegali pasigirti. Be to autorius rūpinosi, kad tarp išdėstomų dalykų būtų logiškas ryšys, kad klausimai iš vieno kito savaime plauktu ir vienas kitą aiškintu. Tuo žvilgsniu naujas „Tikybos pirmamokslis“ irgi toli prašokta visus kitus mums žinomus lietuviškus katekizmus. Trečia jis yra dvasiškos vyresnybės patvirtintas Zemaičių vyskupystei, kaip tikybos vadovėlis pradedamosioms mokykloms ir šiaip jau vaikams, besirengiantiems prie pirmosios išpažinties.

Taigi ir būtų geistina, kad visi kunigai ir katekėtai jį priimtu ir nuo šio laiko pradētu juo naudotis vaikus katekizuodami. Esame tikri, jog tai padarę, nei kiek nepasigailės. „Tikybos pirmamokslis“ rašyta atsižvelgiant ne vien į religijos, bet ir į pedagogijos reikalavimus. Pedagogai galės pasigerėti to katekizmo kalbos grynumu, teologai—sumaningu tikybos dalykų susstatymu bei turiniu. Šis pastarasai padalinta čia trimis dalimis. Pirmojoje po poterių (1—6), nurodžius žmogaus tikslą, dailiai išgliaudyta Apaštalo tikybos išpažinimas. Čia paduota vaikui žinotiniausi dalykai apie Dievą, apie sutvėrimus, apie žmogaus nupuolimą, atpirkimą, išganyman vedimą, mirimą, iš numirusių atsikėlimą, nuteisimą ir amžinąjį gyvenimą.

Antrojoje (16—22) išdėstyta mokslas: a) apie Dievo įsakymus (16—19), apie Bažnyčios įsakymus (19—21) ir c) apie įsakymams nusižengimus bei nuodėmes (21—22). Vaikas, mokąs atmintinai Dievo ir Bažnyčios įsakymus, perejęs šią moralę katekizmo dalį, įgys prideramą tų įsakymų supratimą ir galės pasinaudoti juo tolesnėje gyvenimo praktikoje.

Trečioje (22—31) išaiškinta, a) kas yra malonė, b) sakramentai, c) malda. Šiame pastarame skyriuje parodyta taipgi, ką reiškia kiekvienas sakinytis maldose „Tėve mūsų“ ir „Sveika Marija“.

Kad lengviau butu vaikams išmokti, klausimai atspausta mažytėmis raidėmis (petitu), o atsakai, kurie reikia atmintinai mokytis—didelėmis aiškiomis (cicero). Be to, jei apleidus klausimus, skaityti vienus atsakus — savaime iš jų susidaro trumpos, bet dailus ir tikslingas tikėjimo išdėstymas.

Taigi visa tai kruvon suglaudę, baigiame tardami nuoširdų ačiū taip nepasirašusiam to „Pirmamokslio“ autoriui, kaip ir JM. Zemaičių vyskupui Pr. Karevičiui, jį paraginusiame tą svarbų darbą pradėti ir laimingai lig galo išvesti.

Tiesa, vienam kitam kritikui, rasi, nepatiks naujai ištaisytieji ir čia pirmoj vietoj padėtieji poteriai. Kai kas nesugebėdamas surasti, kuo nauji terminai bei išsireiškimai pakeisti, gal pagailistaus, kodėl nesilaikyta senovės teksto. Tiems čia primenam, kad poteriuose yra du dalyku: 1) gludinti juose Dievo apreišktoji mintis ir 2) tą Dievo mintį žmogiškais žodžiais išreiškiančioji forma. Dievo mintis palikta nepaliesta ir naujuose poteriuose; jei čia kas pakeista, tai vienas kitas žodis bei sakinio sustatymas, t. y. jų viršujė forma. Ši gi, kaip ir visa kas yr žmogiška, nėra nemainoma. Kas tuo abejotu, tepasiklausia istorijos: iš ten sužinos, jog poterių tekstas XVI ir XVII amžiuose buvo kitoks, negu XVIII ir XIX. Tai yra faktas, gal kam ir nemalonus, bet nieko čia nepadarysi. Mainanties šiaip jau gyvai žmonių kalbai, negali nesimainyti ir poterių tekstas gyva kalba kalbamasai. Nemusų galėje tas mainymasis sustabdyti. Anot lenkų dainiaus, kas dinga, nebeatgys:

Przeżytych kształtów żaden cud
Nie wróci do istnienia.

Kas šiandien nauja, ryt bus visai paprasta, poryt jau sena. Kritikai pamurmėję nusiramins, o jaunuomenė naują tekstą su padėka priims. Dievas gi, kursai neniekino senų poterių, lygiai mielai klausys ir naujųjų, nes jam rupi mintis ir meilė, o ne raidė bei žodžiai. Tai žinom iš Jo paties pamokymo apie tai, kad „raidė užmuša, dvasia gaivina“.

2. Šv. Senojo Įstatymo Istorija, kaip ir „Tikybės pirmamokslis skiriama pradedamosioms mokykloms. Todel joje viso terandame tik 30 neilgų pasakojimų, kuriuose vienok paduota beveik visi žymiausi Senojo Įstatymo nusidavimai. Tie nusidavimai nupasakota čia trumpai, gyvai, aiškiai. Užduodant vaikams po vieną pasakojimą, galima visa Senojo Įstatymo Istorija pareiti be vargo per 30 pamokų. Tekstas papuošta dailiais vaizdeliais, tik gaila, kad kaikurie del netobulos spaudos technikos nevisai aiškiai atmušta. Kaina 20 kap. visiems prieinama. Mielu noru rekomenduojame šį vadovėlį pradedamosioms mokykloms.

3. Šv. Naujojo Įstatymo Istorija. Yra tai antra dalis augščiau minėtojo vadovėlio. Ji tokio pat didumo kaip pirmoji — ir kaipo to pat autoriaus veikalas — pasižymi tokiomis pat geromis ypatybėmis: ta pati čia daili kalba, tas pats aiškus ir vaikams suprantamas pasakojimas, tas pats mokėjimas šv. Rašto žodžius trumpai suglausti, neiškreipiant jų prasmės. Taigi neabejojame, kad ir šis vadovėlis patiks vaikams ir mokytojams.

Trumpai tarus, mūsų pradedamosios mokyklos, ačiu Dievui, jau yra aprupintos tinkamais tikybos vadovėliais. Dabar belieka tik užpildyti antra spraga — gaminant panašius vadovėlius vidutiniam ir augštesniam tikybos kursam. Duok Dieve, kad tai kuogreičiausiai įvyktu.

A. Kuronietis.

KELIOS PASTABOS APIE PEREITAS KALĖDŲ EGLAITES.

Pereitame „At.“ n-je buvo įdėta p. A. U. korespondencija iš Kauno apie surengtą Liaudies Namuose vaikams eglaitę. Be šios—Kalėdų laiku taisė mokiniamis eglaites taipgi ir kitos Kauno lietuviškos mokyklos, butent prie Kocho g., šv. Kazimiero Draugijos namuose, Šančiuose, Vilijampolio Slabadoj, ant Žaliojo Kalno. Man teko buti beveik visose, taigi ir tariuos busiant neprošalį tarus keletą žodžių apie tų iškilmių geras ir blogas kerteles.

Gera jose yra tai, kad vaikai pratinasi viešai pasirodyti, žmoniškai su publika pasisveikinti, nusikrato įgimtą daugaliui bugštumą, išmoksta dailiai deklamuoti, gyvai pasakoti, natūraliai mostaguoti, sutartinai giedoti ir dainuoti, tvarkiai žaisti ir tt. Visuose tuose vaikų pasirodymuose apsireiškia jų gabumas, miklumas ir net pats budas. Mokytojų priedermė tas vaikų geras ypatybes plėtoti, tobulinti, jų negadinti. Tuotarpu neretai išeina atvirkščiai. Pav. vaikui 9—10 metų mokytojas bei mokytoja skiria išmokti eglaitę kokias ilgias, sunkias eiles. Vargais-negalais vaikas jas neva išmoksta, bet išėjęs prieš publiką, suklumpa, užmiršta maž jam teprieinamą tekstą ir ima jį savotiškai kraipyti, be jokios prasmės regsti atskirus žodžius.

Vadinas, vaikas jaučias įklimpęs bėdon, stengias kaip nors iš jos išbristi, kad ir darkydamas deklamuojamąjį dalyką, iškraipydamas jo prasmę. Jei tai vaikui atsitiks vienas kartas, tai gal tai į jo budą įtekmės neturėti, bet jei mokytojai pastatys jį antrą ir tretį kartą į panašų padėjimą, tai ir nenorom pripras nedaboti prasmės, o kartoti vien žodžius kaip papuga.

Kad to nebutu, patartumėm mokytojams, rengiantiems eglaites, laikytis šių taisyklių:

1. Vaikams nuo 9—10 metų rinkti deklamacijai kuolengviausius dalykus, geriausiai iš vaikų gyvenimo arba trumpes pasakaites. Liaudies Namuose buvo dailiai iliustruota pasaka apie Gužutį ir Gervę. Gaila kad mokytojai neišmokino vaikų daugiau panašių pasakų, pav. apie tai, kaip žmogus mokino vilką duoną kepti, kaip senis žvirblis mokino jauniklį saugotis pavojų ir k.

2. Vaikams 11—13 metų galima leisti deklamuoti eiles, bet reikia pridaboti, kad jie saviškai eilių nedarkytu prailgindami sutrumpintus dėl ritmo žodžius, arba iškraipydami priegaides.

3. Eilių bei sakmių turinys turėtų būti vaikų protui prieinamas ir visai jiems suprantamas. Lyriški dalykai, apskritai sakant, vaikams netinka. Geriau jie supranta ir išmoksta epiškuosius. Musų išmanymu, eglaitės programon nereikėtų dėti poetiškų dalykų ilgesnių per 20—30 eilučių.

4. Žaidimuose, sujungtuose su dainavimu, dainų žodžiai turėtų būti pritaikinti vaikų psichologijai ir protui. Yra žaidimų tinkamų vien suaugusiems. Vaikai nereikėtų jų mokinti. Čia mokytojai bei mokytojos kartais daro klaidų, aklaį sekdami kitų mokytojų pavyzdį. Faktas, kad šis ar ši mokina vaikus to ar kito žaidimo, dar nereiškia, kad tas žaidimas yra vaikams tinkamas. Rinkdami vaikams kokią naują žaidimą, mokytojai visada privalo patįs pirma gerai pagalvoti, ar tas naujas žaidimas tinka vaikų dvasiai ir budui.

Vaikas yra žmogus miniaturoje, todėl ir jo deklavimai, pasakojimai bei kitoki vieši pasirodymai privalo būti trumpučiai, bet užtat gerai atlikti. Vaikai reikia nuo jaunystės pratinti prie tobulumo kiekviename darbe. Nėra didesnės nelaimės, kaip kad vaikas pripranta atlikti savo priedermes by kaip.

Tą pat reikia pasakyti ir apie vaikų dainavimą. Te išmoksta jie dainų mažiau, bet užtat teisėpildo jas dailiai, gerai, užlaikydami taisykliškai gaidas ir melodijas. Dažnai tenka girdėti vaikus gražias mūsų dainas kraipant. Čia yra daugiausia ne vaikų, bet pačių mokytojų kaltė: patįs gerai gaidų ir melodijų nemokėdami ir vaikus išmokina netikusiai dainuoti. Tam nege-

rumui prašalinti labai reikalingas butu tam tikras vaikų dainų rinkinėlis su gaidomis. Gerbiamieji mūsų kompozitoriai, pagalvokite apie tai.

Antra—iš pačių mokytojų nesykį teko išgirsti pasiskundimas, kad labai sunku esą surasti vaikams tinkamų deklamavimui dalykų, kad **pas** mus maž kas terašo vaikams, visi tik suaugusiems ir suaugusiems tetarnauja. Čia daug tiesos pasakyta; mūsų vaikų literatura negali pasigirti dideliu turtin-gumu. Bet kas gi čia daugiausia kaltas. jei ne patys moky-tojai ir mokytojos. Jie juk po tėvų stovi arčiausiai vaikų, gali geriausiai pažinti jų dvasią, jų būdą, tai gi jie ir turētu buti vaikų literatūros palaikytojai ir plėtotojai. Todel baigdamas šį rašinį aš ir kreipiuos į gerb. abiejų lyčių mūsų pedagogus karščiausiu prašymu: Meldžiamieji, paimit plunksną ir ban-dykit rašyti vaikams trumputes pasakaites, sakmutes, eilutes ir kitką; nėsant kol kas tam tikro vaikų laikraštuko, siųskit tuos savo rašinius bent „Ateičiai“, kuri tariuos, mielu noru juos sutiks paskelbti¹⁾. Tuo būdu kitų metų eglaitėms prireng-site naujų dalykų, iš kurių eglaičių rengėjai galės sustatyti nevieną visai naują programą. Gerai pagalvokite apie tai, laiko yra dar ištisi metai. Te jie nenuėina niekais. Tų jūsų raštų laukia visuomenė, laukia ir vaikučiai. Tegu kiekvienas iš jūsų parašo vaikams per metus bent vieną dalykėlį,— žiurėkite, koki iš to viso susidarys graži kruvelė. Na, o kas gi iš jūsų gali pasakyti: Aš negaliu per ištisus metus nieko parašyti. Juk tai butu aiški netiesa. Taigi į darbą, gerb. mo-kytojai ir mokytojos!

Mokytojas.

¹⁾ Kodel ne? Tegu tik mūsų pedagogai pabando rašyti, „At.“ redakcija jųveikalėlius peržiūrės, prireikus ištaisys ir, kuriuos bus galima, mielu noru „Ateitin“ idės. P. Mokytojo sumanymas vertētu rimtai priimti ir pabandyti įvykdinti. Vaikų literatura labai svarbus dalykas. Todel nekantriai lauksime iš gerb. mokytojų dailių tos naujos „vaikų literatūros“ pavyzdžių.

Red.

PAS MUS IR KITUR.

Kursai mokytojoms Telšiuose.

Sausio bei vasario bus įtaisyti dviejų mėnesių kursai, kad vietos mokytojos galėtų susipažinti su vokiečių mokymo metodomis. Už mokslą nereikės mokėti, tiktai už valgių bei gyvenimą po 50 markių mėnesiui.

„Dabartis“ № 102, 1916.

Mokytojų kursai baltgudžiams Vilniuje.

„Homan'as“ praneša vasario 1 d. šių metų busią atidaryti Vilniuje kursai jauniems baltgudžiams katalikams ir pravoslavams. Tuosna kursuosna žadama priimti taipgi ir kelios jaunos merginos, norinčios įgyti teises mokytojauti baltgudžiose mokyklėse. Pastot kursuosna bus teleista tik tokiems asmenims, kurie yra baigę pradedamąją mokyklą arba perėję bent kelias klases gimnazijoje ir yra nejaunesni per 18 metų.
(T. b.).

Iš dvasiškos jaunuomenės gyvenimo.

J. M. Zemaičių vyskupo Pr. Karevičiaus tapo pašvęsti šie Seminarijų auklėtiniai:

Lapkričio 12 d. 1916 m. diakonais: *Zenonas Jakuč, Eugenijus, Zashtowt* ir *Leonardas Czerniak* Vilniaus vyskupystės ir *Juozas Martusevičius* kunigu, Zemaičių vyskupijos.

Gruodžio 23 d. *Juozas Lunkiewicz* Vilniaus vysk. kunigu.

Sausio 14 d. 1917 m.: diakonais *Pranciškus Ramanauskas* ir *Jonas Steponaitis*.

Sausio 21 d.: kunigais: *Pranc. Ramanauskas, Motiejus Šapnagis Aleksandra Narkevičius, Jonas Gudonis, Juozas Kuncevičius, Jonas Steponaitis* ir *Paulius Dulkis*; diakonais: *Albertas Peebalgs* ir *Leonas Virkutis*.

Naujai pašvęsti kunigai paskirti: *Kun. Martusevičius* į Gargždus, *kun. Galkus* į Kriukus, *kun. Petrauskas* į Kauną prie Karmelitų bažnyčios, *kun. Sirus* į Kvėdarną, *kun. Kuncevičius* į Kalvariją, *kun. Narkevičius*, į Sedą.

Kunigų permainos Žemaičių vyskupystėje¹⁾.

Perkelti iš vienos vietos kiton:

Kun. Petras Liepa iš Panevėžio į Seredžių administratorium; *kun. Boleslovas Didžgalvis* iš Gargždų į Platelių vikaru; *kun. Petras Malakauskas* iš Platelių Kaunan prie Katedros bažnyčios vikaru; *kun. Vincas Kiešis* iš Kauno Šauliuosna administratorium, *kun. Kaz. Gedvila* iš Papielės į Grudžius vikaru, *kun. Adomas Vyšniauskas* iš Gruzdžių į Panevėžį prie šv. Stanislovo bažnyčios vieton *kun. Žitkevičiaus* perkelti prie senosios bažnyčios vikaru.

Mirė *kun. Step. Garbaliuskis* vos 25 metus tesukakęs.

Kun. Pranc. Vilunas išvažiavo Vokietijon kaip nelaisvių ganytojas (Gefangenenseelsorger) ir apsigyveno *Czersk'e Westpreussen. Hotel Kruszynski.*

Iš mūsų mokyklų gyvenimo.

Kaunas. Eglaičių vakarėliai²⁾. Kaip pernai, taip ir šiemet Kauno ir jo priemiesčių lietuvių mokyklose buvo rengiamos „eglaitės“.

Mokyklos „eglaitė“—tai proga jos mokiniams ne tiktai pasilinksinti, bet ir viešai pasirodyti visuomenei, jų pačių pasisakymu „ką moką, ką gali“. Per tas „eglaitės“—vaikų vakarėlius mokiniai, vadovaujant mokytojui ar mokytojai, pagieda, padainuoja, pasako eilių, sakmių ar ko kita, pasižaidžia, gauna dovanėlių, ir tuo, paprastai, pasitenkinama. Atsilankiusieji svečiai, daugiausia pačių mokinių tėvai, gauna progos bent kartą per metus pamatyti mokyklos, taip pasakius, šventinę, išeiginę pusę. Įdomus tai daiktas pamatyti, kaip tie „busimieji“ žmonės linksmiasi, kaip menuoja. Todel ir nenuostabu, kad Kauno visuomenė mielai noru palaiko ir lanko tuos vaikų vakarėlius.

¹⁾ Kadangi kunigų dauguma drauge yra ir tikybos mokytojai, pradėdamos mokyklose, tatau tariamės busiant ne prašali prašes „Ateityje“ apie naujai įvykusias kunigų perkėlimus. *Red.*

²⁾ Kad ir rašyta augščiau d-go Mokytojo apie eglaičių vakarėlius, tečiau tariamės busiant neprašali idėjus ir šią d-o T. Genelio korespondenciją, kaip paduodančią kaikurias naujas pastabas apie tų vakarėlių geras ir blogas kerteles. *Red.*

Sunku nepasidžiaugti, kad šiemet per tų eglaičių vakarėlius vaikai, apskritai tarus, parodė daugiau, negu pernai, išsimandaginimo, darnumo, mokslo. Tečiau, kaip visur, taip ir čia, daug kas yra pagirtina, bet dar daugiau—taisyтина. Apie vieną-kitą tokį dalykėlį ir ketinu čia su Drangais ir Draugėmis pasitarti.

Dabarčiu paprastai eglaitėi-vakarėliui mokyklą rengia, puošia pačios Draugės su Draugais mokytojais, mokiniai gi—t e p a d e d a. Žinoma, turi auklėjamas vertės ir tas jų „padėjimas“. Bet gi kur-kas geriaus butu, jei ir į patį mokyklos rengimą-puošimą „eglaitei“ žiurėtumėm, kaipo į laisvą praktikos pamoką puošti, rengti kambarį, namus. Jei nemaža auklėjamos vertės turi piešimai, braižymai, mezgimai ir kitokie rankų darbų-darbeliai, tai ir mokslas su skoniu tvarkyti, rengti, puošti gyvenamoji apystova, beabejo, turi užtektinai vertės, kad į jį mokyklose daugiau butu kreipiama domos, negu dabarčiu. Juk ir čia kas pragumėlio paskatinti vaiko dar neįdrįsusiai iniciativai, pažadinti aistėtikos jausmui, pamiklinti jo patvarumą. ištesėjimą! Daili tvarka namuose bei laukuose tikrai yra vertesnis daiktas, negu paprastai manoma. Čia ir tikrajai dailei-tverybai yra begalė vietos, tik tverk. Tikroji gi žmogaus butybė tuomet ir tesireiškia, kai jis ką-nors tveria, kad ir menkų-menkiausių dalykėlį. Tegul gi ir rengiant bei puošiant mokyklą pratinasi tie „busimieji“ žmonės „reikštis“. Tiesa, labai daug gali išeiti iš to mokytojams bei mokytojoms gaišto. Bet jei visai netaupus su laiku esam aritmetikai, skaitymui ir kitiems dalykams, tai ir čia su juo neprivalytumėm skundėti, šykščiais buti. Svečiams gi žiurėtojams, atsižinojus, kad tai pačių mokinių puošta, tvarkyta, butu ne tiktai įdomu, bet kartais gal ir labai malonu. Nemanau, kad visur-kur tebutu vienu mokinių iniciativa, jų vienu menas: užtektu, kad tai reikštusi bent ten, kur tinkamai sugėbėtumėm vaikus į jį prileisti. Jiems dirbant privalytumėm, kur reikiant, patarti, paskatinti, paakinti, kas dailu ir kas ne, pagelbėti kuo-nors neištesiančius, pabaigti pradėtojo darbo ir tt. Tuli puošimo dalykėliai gal gerai butu ir į programą įrašius su pastaba, kieno tai padirbta. Taip-pat reikėtu, kad ir vakarėlių programas patįs vaikai rašytų, padėdami savo parašus. Beto, programas dalyti, svečiams vietas rodyti, rasit, irgi kai-kurie iš mokinių galėtu tai atlikti. Žinoma, vyriausis patarėjas visomet turi pasilikti mokytojas ar mokytoja.

Nesiginčytina, kad gera giesmė-daina, tinkamai atliekama, turi labai daug auklėjamos jėgos: joje gali prasti dvasia į ritmingumą, darnumą, į daile, apskritai į sutartinį, talkišką.

darbą; beto, geròs giesmės-dainos turinys irgi gali daug gera padaryti. Todel didžiai pasidžiaugtina, kad šiemet mūsų miesto vaikelių geriau dainuojama, negu pernai. Džiaugdamies gi nepamirškime ir tai, kas yra taisytina

Pradžiamokslių dainininkų klasei labai pavojingi yra disonansai. Todel tokių dainų, kurių vaikai dar nepajiegia dažnai dviem balsais padainuoti, nei neprivalu jiems duoti. Beto, nepasitenkintina, kad vaikai reikiamuosius motyvo tonus paimtu, bet reikia, kad butu dainuojama ir kaip galima malonesniu, dailesiu balsu; ypač gi prieštarauja dailei „rėkiamieji“ balsai. Vienu kartu gi visų vaikų pradėjimas ir pabaišimas dainuoti yra ne tiktai grožė, bet ir naudingas pratinimasis sutartinai darbą pradėti - baigti. Šie visi čia išvardytieji dalykai, be abejojimo visiems Draugams bei Draugėms gerai žinomi; todel čia rašau apie juos ne tam, kad ką-nors pamokius, bet tam, kad bent kiek pasiskatinus taisyti, kas negerai yra išėję. Nors, apskritai imant, balsinė dainų - giesmių pusė atlikta, neblogai, o kartais dargi taip gerai, kad rodės, daugiaus iš vaikų nebėra ko ir benorėti.

Ką dėl paties dainų parinkimo vaikams, tai gal ir daugiaus, nei čia, reikėtu mums pasitarti¹⁾. Matyt, kai-kurių iš mūsų Draugų į dainos žodžių turinį težiurima pusiaumirka. Rasit manoma, by tiktai tautiška daina ir dar patinkama vaikams gaida, tai ir gerai! Betgi nemiršėkime dviejų dalykų: 1) kad daina žadina jausmus bei mintis ne tiktai savo gaida, bet ir žodžių turiniu; 2) kad mūsų senoviškųjų dainų (kurios beveik vienos ir dainuojama mokyklose) turinys auklėjimo reikalui yra labai nelygios vertės. Del pirmosios pastabos gal niekas ir nesiginčys: juk tai reikėtu tada atmesti ir visokių sakmių, eilių, apysakų, romanų, istorijų ir kitų žodmenės dalykų neabejotinas turinio veikimas į žmogaus dvasią. Kad įsitikrinus antrosios pastabos teisingumu, užtenka susipažinti gereliau su mūsų senoviškosiomis dainomis. Daugelis iš tų mūsų dainų yra, tiesiog, nuoširdžiausios, nekalčiausios poezijos perlai. Tokios dainos dorą, pamėgusi poeziją žmogų, dorins bei prakilnins, kad ir butu jose atviriausiai dainuojama įvairiausi žmonių bei lyčių santikiai. Bet tos pačios dainos žmonėms, dar nejaučiantiems jų poezijos grožybės, gali kartais savo nekal tuoju atvirumu ir netikusiu minčių bei jausmų sužadinti. Dailė dorina bei prakilnina žmogų, bet tiktai tą, kurio mintis bei

¹⁾ Mūsų išmanymu pasitarti reikėtu nevien „del dainų parinkimo“, bet ir apskritai apie visą eglaitės vakarėlio programą. Neprošali butu pasitarus ir su vienu kitu nusimanančiu žmogumi iš šalies.

jausmai skrieja švariame pasauly, nuo šiaip jau žmonelių ji slepiasi, savo gi vaizdų atvirumu dar gali žemės doros žmonės ir piktop žadinti, o tuos, kurie nesupranta jos nežemiškos kalbos—pykdyti, erzinti. Pav. atsiminkime, kaip tyroliečiai darbininkai sukulę tikros dailės stovyklas už jų nedengtą nogumą.. Bet grįžkime į mūsų tariamąjį dalyką. Vienoje mokykloje dainavo vaikai: „Kas bus, močiute, kas bus... Įjunko bernelis į augštą klėtėlę. Vai kas bus?.. Paleisim kurtelius, pagausim bernelį... Vai tas bus!..“ Aiškinti vaikams, delko tas bernelis „įjunko į augštą klėtėlę“ (ir gal dar naktovidu!), mažių-mažiausiai nepatogu; neaiškinęs gi paliksi, tai vaikai gali visai nesuprasti dainos turinio, arba dar pamanyti, kad ten kažin-kokio vagies, plėšiko „įjunkta“ lankytis... Tai-pat ir su gražia daina: „Pasisėjau žalią rutą. Bus mergelė man, man!..“ Čia vaikams irgi gali būti nesuprantama, delko „bus mergelė man“? O nesuprantamų dalykų, kaip visi žinome, negalima vaikams ir mokytis duoti. Taip-pat nereikėtų duoti vaikams sakyti ir eilių apie „mieliausį“, kaip vienas Draugas yra padaręs. Beto, vienas iš Draugų labai negerai padarė, kad leido savo mokiniams iškreipti labai gražios, visiems žinomos senoviškos dainos turinį. Jo mokiniai, rodos, šiaip dainavo: „Nueisim, nueisim, žaliojon girelėn nueisim. Pakirsim, p., žaliąją eglėlę pakirsim. Parnešim, p., mieliems sveteliams parnešim“... Toks dainos turinio darkymas yra tiesiog nusidėjimas prieš tautos nuosavybę ir visai netikęs pavyzdys vaikams senovės dainų negerbti¹⁾).

Svarbią eglaičių vakarėlių dalį užima eilės-sakmės. Jų sakymas irgi gali turėti daug auklėjamos vertės: tatai labai naudingas pratinimas garsine kalba nuduoti mintis bei jausmai. Pirmutinė šio pratinimosi naudingumo sąlyga yra ta, kad eilių-sakmių sakytojai visai teisingai suprastu tai, ką jų saktomieji žodžiai reiškia: antraip, išeis nemalonus klausytojams, įkyrus vargas—sakytojui. Niekuomet nemiršėkime, kad jauno vaiko siela yra labai opi, jautri, kad joje labai skaudžiai ir riškiai laikosi kartą gautieji įspūdžiai. Kas mums mažiems esant labai išibiaurėja, įkyrėja, tuo ir užaugusiems sunku nesibiaurėti, juoba gėrėtis. Gal delto kai-kurie ir iš jaunu mūsų inteligentų nelabai tesigruožiuoja „Anykščių Šileliu“, kad jiems, dar jo nesuprantantiems, jis buvo brukamas skaityti,

¹⁾ Kadangi dainos, paties autoriaus pasakymu, yra „tautos nuosavybė“, tai visai neaišku, delko jis neleidžia taikinti dainos žodžių tai ar kitai padoriai aplinkybei. Be to kiekvienos dainos yra nevienas variantas. Taigi sutverti jos dar vienas variantas, niekam negalima ginti. Mes nematome čia jokio dainų „negerbimo“.

o rasi, ir atmintinai mokytis? Todel ir nerimsti žmogus, matydamas deklamuojant vaiką, tai, kas jam nesuprantama, ir todel nuobodu, negražu. Duoti vaikams sakyti tokios eilės, kurios užaugusiems tesuprantamos, yra visai priešinga auklėjimo reikalui. O svečiams, geriaus išmanantiems auklėjimą, visuomet labiau patiks ne tai, kas eilių autoriaus sustatyta, bet tai, kas vaiko jau pajiegiama menuoti. Vis tat, rodos, visiems labai suprantama, tiktai, deja, kai-kurie iš Draugų, turbūt, norėdami labiau svečius patenkinti, be reikalo, nusidėjo šiai pedagogikos tiesai. Juk buvo gi, be kitų, ir „Anykščių Šilelis“ vienoje mokykloje kudikėlio švebalduojamas...

Man rodos, labai gerai kai-kurie D-gai ir Di-gės padarė, kad davė vaikams ir prozos deklamuoti. Tikta be reikalo vienoj mokykloj taip daug buvo duota vienai mergaitei tos prozos sakyti, kad ne tiktai svečius, bet ir ją pačią nuobodumas ėmė. Kas tiesa, panašiai atsitiko kitoj mokykloj ir su ilgų eiliu sakymu. Kad to neišeitu, reikia ilgesnieji deklamavimo dalykėliai butinai išdalyti ir duoti bent keliems vaikams sakyti, kaip tai ir yra kaikurie iš D-gų padarę.

Geras žaislas—tai naudingas menas, duodas vaikui praugumo pasimiklinti, pasigudrinti, pasiguvinti, dainuojamas gi žaislas, žinoma, gali auklėti ir muzikinę žaidėjų pusę. Taip, matyt, ir kitų Draugų bei Draugių šis dalykas suprantama, nes vaikai visose mokyklose gerai išmokyti žaisti. Beje, kai-kurie iš svečių vieną D-gę mokytoją pasmerkę už tat, kad ji kartu su vaikais žaidusi per vakarėlį ir kad ją žaidėjai dargi išrinkę kartą „žvirbliu“. Tarčiau, tuo išrinkimu D-gė begali didžiutis: juk aišku, kad vaikai rinko ją mylėdami, o ne pajuokdami. Tečiau, labai gerai padarė ir tas D-gas, kuris davė vaikams ir vienu-vieniems pasižaisti. Ištikrųjų, daug naudingesnis tas žaidimas, kurį žaidžia patįs vaikai, savarankiškai, o mokytoja ar mokytojas jiems kur prireikus tik pataria ir padeda.

Negaliu nutylėti ir dar vieno dalykėlio — tai naujo mums papročio „eglaitės“ rengti. Daroma maždaug šiaip: parnešama iš miško daili eglaitė, statoma per Kalėdas ar tuojau po jų kambary, salėj, mokykloj ar kai-kur kitur, paskui ji prikabinėjama visokių pažibų, įvairiausių kabikų-kabikėlių, žvėrių, lėlyčių, panelių, ir senių už kuodų pakartų ir nušviečiama įkaišytomis žvakelėmis bei šaltaugnėmis. Vaikai gi, šale jos stovėdami, dainuoja, deklamuoja, arba aplinkui ją žaidžia. Vaikams, matyt, vistai patinka, nors ir nesuprantama taip-pat kaip—man pačiam... Kas tiesa, žiurint į bešokančius apie tokią eglaitę vaikus, man prisimena ir—stabmeldystė...

Pamaniaus, kuo gi jau taip ta eglaitė yra nusipelniusi, kad ji taip puošiama ir, tiesiog, garbinama? Kad ji „žiema-vasara“ žaliuoja, tai už tai dar negi verta taip jos garbinti. Bet, kam gi kišti, kabinti į eglaitę visokie seniai-žilabarzdžiai—mums svetimos mitologijos padaras? Nesuprantama! Ir ką gi mes, mokytojai, atsakytumėm vaikui jei jis, viena gera ėmęs, imtu ir pasiklaustu mūsų: „Kam tai eglaitėi tokie dailūs papuošalai? kam tos ugnis-brangpinigės?..“ Juk tai kleidžiama gyvas žmonių turtas, todėl nemenkas ir to skleidimo tikslas turėtų būti. Del vieno-vieno pasižiūrėjimo taip daryti dar neprivalu: taip pratintumėm vaikus tuščiam pasigrožėjimui aikvoti darbo vaisius. Ir tarčiau, kad vietoj tų visų eglaičių kur-kas butu išmintingiaus rengti per Kalėdas tam tikrus „betliejukus“, „staineles“ ar ką kita. Apie tokį „betliejuką“ galėtų stovėti ir eglaičių, kad ir visas eglynėlis. Tada butu suprantama ir žvakių bei šaltaugnių aikvojimas, ir „betliejuko - tvartelio“ puošimas, ir jo pagerbimas. Nameliu galėtų „statyti“ iš popierių, šiaudų, medžio ar ko kita. Čia kur-kas daugiau ir pragumo vaikams veikti, statyti, vaizdintis ir tt.¹⁾. Toks „betliejukas-tvartelis“ galėtų ir ilgiaus mokykloj pasilikti, tuo tarpu eglaitė kuo-greičiausiai išmetama (ir teisingai taip pasielgiama!) lauk...

T. Genelis.

Prof. A. Leskien'as.

Rugsėjo 20 d. 1916 m. mirė garsus vokiečių filologas, slavistas ir litvologas A. Leskienas. Prieš 30 su viršum metų jis buvo apsilankęs Lietuvoje, surinko nemaž lietuviškų dainų ir pasakų, kurias drauge su Brugmann'u išleido netrukus atskiroj knygoj. Per ilgą savo amžių yr parašęs daug moksliskų veikalų. Štai žymesni jo raštai:

¹⁾ Ši pastaroji pastaba, mūsų išmanymu, turi didelę svarbą; kitais metais ji butinai reikėtų imt vykdinti.

Red.

Litauische Volkslieder und Märchen aus dem preussischen und russischen Litauen gesammelt. Strassburg 1882. 8°. VIII. 578.

Litauische Volkslieder aus Wilkischken. Archiv für slav. Philologie 1880 Heft 4. 590—610.

Declination im Slavisch - Litauischen und Germanischen. Gekrönte Preisschrift v. d. Fürstl. Jablonowskischen Gesell. Leipzig Hirzel 1876. 8° XXIX. 158. S.

Spuren der stammabstufenden Declination im Slavischen und Litauischen. Archiv. f. slav. Philologie 1879, III, 108—112 S.

Lithuanian, lettish and prussian. Transactions of the philological Society. 1877, 44—54.

Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen. Leipzig Hirzel 1884,

Bildung der Nomina im Litauischen. Leipzig 1891. Šis pastarasis Leskieno veikalas tebėra klasiškas po šiai dienai. Juo plačiai naudojosi visi mūsų žymesni filologai.

Be augščiau nurodytų raštų nemaž yra paskelbęs Leskianas ir kitokių svarbių tyrinėjimų iš lyginamosios kalbotyros.

Redakcijos atsakai.

D-ui A. Dailydei. „Lozorių“ gavome, ačiu.

D-ui Mokytojui. „Kelias pastabas apie mokyklų eglaites“ dedame šin n-rin. Ačiu labai žemai. Tamsta pajudinau labai svarbų klausimą.

D-ui T. Geneliui. Korespondencijoje apie „eglaičių vakarėlius“ paliešta tokios eglaičių vakarėlių kertelės, kurių d-as Mokytojas savo augščiau nurodytame straipsny arba visai nepaminėjo, arba labai trumpai. Taigi ir Tamstos rašinį, kaip papildantį d-o Mokytojo, mielu noru dedame šin n-rin. Ačiu

D-ui X-ui. „Pas mus ir kitur“ mums tinka. Prašytumėm ir toliau rankioti panašių žinučių.

D-ui J-ui. Pildydami Tamstos prašymą, mielu noru dėsime žinelių „Iš dvasiškosios jaunuomenės gyvenimo“. Tik gaila, kad jų nedaug tegau-name. Gal sveikas galėtum mums daugiau ko tan skyriun pranešti.

Redaktorius ir leidėjas

PR. A. DAMBRAUSKAS.

Saliamono Banaičio Spaustuvė Kaune Litzmann'o gatvė № 34.